

„DUŠE, SRDCE? TY JSOU JINDE.“ ZDENĚK NEJEDLÝ A POETIKA KATOLICTVÍ

JIŘÍ KŘEŠŤAN

V polovině prosince roku 1948 se v časopise Var objevila stat Slovo o náboženství, jejímž autorem byl tehdejší ministr školství, věd a umění Zdeněk Nejedlý. Pokud bychom se soustředili pouze na některé vyhraněné teze v závěru textu, mohli bychom snadno dospět k závěru, že se jedná jen o jeden z dobových propagandistických výlevů. „Náboženství, díky historickému vývoji společnosti, ustupuje úměrně rychle postupu nového názoru nejen vědeckého, ale i sociálního,“ uvedl autor a dodal, že náboženství se jako opory chápou „temné moci světské“, a tím je ničí.¹ „Reakce se vědomě utíká v církve a k církvím, a církve se ochotně dávají do služeb reakce.“² Podle článku „ve vyšší aspoň kultuře upadl náboženský prvek už do té míry, že bychom se dnes už nemusili o něj starat.“³ Schopnost kontemplace a opravdovou nábožnost, již poznal Nejedlý ještě u starých kněží, už u současných duchovních nenacházel. Ti prý službu u oltáře vykonávali mechanicky, jen jako úřad. „Duše, srdce? Ty jsou někde docela jinde, jsou-li tu vůbec někde,“⁴ konstatoval.

Nejedlého po roce 1948 několikrát spatříme ve slovní konfrontaci s představiteli církvi, zejména církve katolické. Neuralgickým bodem se stal brzy zákaz kněžím účastnit se politiky, vrcholící v suspenzi lidoveckého ministra Josefa Plojhara arcibiskupem Josefem Beranem. Stále šlo ještě o polemiku, byť možnosti diskuse se protivníkům komunistů rychle zavíraly. Mnohým se Nejedlého argumenty zdály logické – co nevařilo u předúnorových ministrů Jana Šrámka a Františka Hály, vadí u Plojhara...⁵ Zdeněk Nejedlý ale bohužel nemlčel ani později, když polemika přešla v tvrdou státní represi. V březnu 1950 pochválil „bdělou SNB“ a prokuraturu, když „odhalily“ pozadí „čichoštského zázraku“. Vysmíval se knězi Josefu Toufarovi (ve chvíli, kdy psal článek, již utýranému k smrti!): „Pan farář vyznal se zjevně v mechanice, jak se jí učil ve školách, a tak na pána boha nespolehal, že by jemu k vůli udělal zázrak, nýbrž podle mechaniky sestrojil si křížek sám [...] Farář tahal a křížek se klonil, i zase se vracel do původní polohy.“⁶ Nejedlý pranýřoval údajně Toufarovy svůdce („vysoké církevní pány“), zdálo se mu jasné, že farář sám by nevymyslel podobnou „blbovinu“.

¹ Nejedlý, Zdeněk: Slovo o náboženství. Praha 1949, s. 32. Článek je v časopiseckém vydání datován dnem 5. 12. 1948 – srv. Var 1, č. 18–19 (15. 12. 1948), s. 551.

² Tamtéž, s. 31.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 31–32.

⁵ Tamtéž, s. 38–40. Odkazují na rozhlasový projev Církev a stát z 8. 8. 1948. Ve Spisech byl později projev otištěn pod názvem O věcech církevních (Spisy, sv. 48. Nedělní epistoly, sv. 3. Praha 1954, s. 137–143).

⁶ Týž: „Zázrak“. Var 3, č. 2 (1. 4. 1950), s. 60. Nejedlý pronesl rozhlasový projev 12. 3. 1950, Toufar podlehl zraněním, způsobeným trýzniteli, 25. 2. K čichoštskému případu srv. Čelovský, Bořivoj: Strana světí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy 2001; Drašner, František: Čichoštský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi. Praha 2002; Kalous, Jan: Čichoštský případ. Kolín 2008; Doležal, Miloš: Jako bychom dnes zemřít měli. Drama života, kněžství a mučednické smrti čichoštského faráře P. Josefa Toufara. Pelhřimov 2012.

Ve světle uvedených informací se možná bude zdát překvapivým zjištění, že Nejedlého stat *Slovo o náboženství* představuje text, který má více vrstev. Někoho udiví Nejedlého odstup od bezvěreckého hnutí. To označil za individualistické a liberalistické, výlučně racionalistické a vůči náboženství povýtce negativistické. To vše Nejedlý považoval za důvody, proč bezvěrecké hnutí neproniklo mezi široké lidové masy. Vyzval k analýze „pozitivních kořenů, z nichž náboženství vyrostlo a jež mu daly tak neobyčejný význam, že i když se nám zdá dávnou odbytou věcí, vždy znovu a znovu se před námi vynoří, ať v té či oné podobě“.⁷ Odmítl považovat náboženství za plod poblouznění, naopak je spojil s odvěkou touhou člověka po poznání světa. Označil sice náboženství za „baštu iracionality, nadsmyslná“,⁸ současně však „vysvětlování skutečnosti nadskutečností, nadpřirozeností, duchem, bohem“⁹ považoval za přirozený vývojový jev v procesu poznání, objevující se hned na úsvitu dějin lidstva v jeho konfrontaci se silami přírody. Proti náboženství nelze podle něho bojovat jeho popíráním, ale překonáváním.

Jak to vlastně bylo s náboženským vyznáním Zdeňka Nejedlého? Byl pokřtěn hned druhého dne po narození, 11. února 1878, litomyšlským děkanem Antonínem Šantou. Všeobecně oblíbený římskokatolický duchovní byl duší litomyšlského společenského života, aktivně se podílel na zakládání a činnosti řady spolků, dokonce i místního Sokola.¹⁰ Vlastenecky citící kněz byl literárně činný, přátelsky se stýkal s řadou osobností českého politického a kulturního života. Podporoval Boženu Němcovou, když pobývala v Litomyšli v roce 1861 v nuzných poměrech. V roce 1879 se ujal úlohy oddávajícího při svatbě spisovatele a učitele Aloise Jiráska, přítele Zdeňkova otce Romana Nejedlého. A o rok později Šanta hostil Bedřicha Smetanu. Mistra do Litomyšle tenkrát pozval jménem přestavitelů Jiráskova rodného města učitel na tamější obecní chlapecké škole Roman Nejedlý.

Od římskokatolické církve odpadl Zdeněk Nejedlý 22. února roku 1919.¹¹ Nedlouho předtím, 20. ledna, byl kooptován do ústředního výkonného výboru České strany pokrokové. Fakt, že z katolické církve vystoupil vlastně až v okamžiku, kdy to bylo nutné (bylo by divné, kdyby ve vedení pokrokařské strany seděl katolík, navíc v době masového vystupování z církve), se zdá napovídat, že otázka náboženské příslušnosti pro něho nebyla do té doby důležitá. Bylo pro něho katolictví jen prázdným pojmem, něčím, co odložil jako starý, zteřelý kabát? Na prahu první republiky zaujímal Zdeněk Nejedlý stejně jako jiní pokrokaři a radikální socialisté ke katolické církvi negativní stanovisko. Kritizoval úlohu, již hrála za dob monarchie. Za předpoklad mravní čistoty národa považoval vypořádání se s touto „věrnou sestrou Habsburků“.¹² Ostře odmítl svatojánský kult a v polemice se střetl se svým učitelem a kolegou Josefem Pekařem, jehož jinak respektoval a jemuž přiznával „bystrost historické kritiky“.¹³ Pekařovo pochopení pro kouzlo svatojánských poutí a jeho obhajobu křížů ve školách Nejedlý tehdy zesměšnil jako projev maloměšťačtví. Připojil se k efektním protiklerikálním veřejným gestům. V roce 1922 odmítl s několika dalšími univerzitními profesory (Václavem Novotným, Františkem Krejčím, Vilémem Mathesiem

⁷ Nejedlý, Z.: *Slovo o náboženství*, s. 11.

⁸ Tamtéž, s. 9.

⁹ Tamtéž, s. 14.

¹⁰ Srv. obsažený Šantův medailon in: Skřivánek, Milan: *Litomyšl 1259–2009. Město kultury a vzdělávání*. Litomyšl 2009, s. 231. Zde též další informace o A. Šantovi.

¹¹ Státní oblastní archiv Zámorsk, Sběrka matrik, farní úřad Litomyšl, sign. 5402, záznam v matrice narozených v Litomyšli v roce 1878 (zápis týkající se Z. Nejedlého, narozeného 10. 2. 1878, o odpadnutí z církve s odvoláním na sdělení okresního hejtmanství na Smíchově z 22. 2. 1919). Za rešerši v archivu vděčím Renátě Kuprové.

¹² Nejedlý, Z.: *Bílá hora, Habsburg a český národ*. Praha 1920, s. 55.

¹³ Týž: *Z prvních dvou let republiky*. Praha 1921, s. 75. Článek Svatojánská esthetika vyšel původně 30. 5. 1920 v listu Československá republika.

a Josefem Jankem) světít svátek svatého Jana Nepomuckého a studentům v ten den přednášel.¹⁴

Přenesme se nyní o desetiletí dále, kdy již poválečný radikalismus poněkud zeslábl. Po-
všimněme si, jak v roce 1930 Nejedlý analyzoval problém katolictví v monografii o Tomá-
ši Garriguovi Masarykovi, svém patrně nejlepším biografickém díle. Všimá si, jak na Ma-
sarykově rodném Slovácku bylo katolictví promíšeno s lidovou mytologií a zbožností.
Představovalo pevný bod duševního světa tamějších obyvatel. „Masaryk daleko lépe ještě
a hloub cítil onen zvláštní klid, bezpečnost a harmonii, jíž náboženská víra dodávala člo-
věku toho potřebného ve zmatku všeho ostatního zde života, neboť to zajisté byla první
podmínka jeho dalšího, vyššího odtud vzletu, jak tomu jest u všech duchů vpravdě sil-
ných, nalézt a mít pevný a bezpečný základ.“¹⁵ Masaryk se stal „horlivým člověkem nábo-
ženským“, člověkem „nejen pobožným, nýbrž i katolíkem“¹⁶ také proto, že jej inspiroval
příklad jemu blízkých lidí – jeho matky či kaplana Františka Satory.

Na Masaryka působila také atmosféra bohoslužeb, při nichž zpíval na kůru nebo kaplanu
Satorovi ministroval, a konečně i „slavnosti přímo náboženské nebo pobožností posvěce-
né“. „Tak na něho působil již kostel sám, svou vzdušností, velebností i svými okrasami, když
do něho vstoupil z nízké té světničky, v níž doma bydlili. Tak ho uchvacovaly všechny ty
průvody, na něž je katolická liturgie tak bohatá, procesí o křížových dnech, i jindy, o vzkří-
šení, kdy se šlo s rozsvícenými svícemi, všichni úředníci, starosta a radní s sebou, kolem
kostela, a nejvíce ovšem o božím těle, svátku všech svátků, kdy celá ves byla ozdobena máji,
v oknech hořely svíčky a [...] byly vyzdobené oltáře. Ale také hody, slavené v Čejkovicích
na Nebevzetí P. Marie (15. srpna), dostaly dopolední bohoslužbou teprve pravou svou slav-
nostnost. A což to nedělní jitro! Na Slovácku má nedělní jitro docela zvláštní kouzlo. Všu-
de vládne posvátné ticho: na dědině ticho, v poli ticho, ani hutaře neuvidíš, všechno slaví
svátek. [...] Je v tom i veliký řád, jenž tomu dodává i pořádek, klid, harmonii.“¹⁷ Působivý
popis prolínání náboženského a „přírodního“ života obce psal Nejedlý se zjevným porozu-
máním.

Zdeněk Nejedlý vyjádřil přesvědčení, že T. G. Masaryk „ve svém nitru vždy zůstal [...] katolíkem“, že mu byla vzdána protestantská zbožnost a, jak to sám Masaryk kdysi řekl, byl „rozumem [...] protestant, ale citem katolík“.¹⁸ Nejedlému se jeví logické, že Masa-
ryk přijímal náboženství jako „první a nejlepší lék proti chorobám společnosti“, který jí
dodával jednotu, vyrovnával protiklady, obohacoval ji a především – „obšťastňoval život“.
Nejedlého přístup později rezolutně zpochybil Závís Kalandra. Nelíbil se mu Nejedlého
závěr o Masarykově „katolickém srdci“. Kalandra připustil, že Masaryk procítil opravdu
jen katolickou zbožnost, ale namítal: „Normální člověk nezůstává věčným zajatcem svých
infantilních prožitků a pro Masaryka bylo nejhlubší potřebou náboženství rozumem kri-
ticky očistěné, jímž arci katolictví být nemohlo.“¹⁹ Podle Kalandry nebyl tedy Masaryk
ani katolíkem, ani protestantem, dokonce nebyl ani křesťanem.

Nepůjde nyní o to, abychom se přeli, zda Masaryk měl „katolické“ či jiné srdce. Běží
tu spíše o srdce Nejedlého. Důležité se mi zdá, že katolictví vnímal jako širší kulturní fe-
nomén, že docenoval jeho poetiku, blízkou citění lidového člověka, spjatého s přírodou.
Zazní to i v jeho textu Slovo o náboženství, který byl uveřejněn v době, kdy vstupoval

¹⁴ Týž: Svátek sv. Jana... Var 1, č. 14 (15. 6. 1922), s. 456.

¹⁵ Týž: T. G. Masaryk, kniha 1, svazek 1. 1850–1882. Praha 1930, s. 112–113.

¹⁶ Tamtéž, s. 113.

¹⁷ Tamtéž, s. 115–116. Hutař (častěji hotař) – hlídač vinic. Význam neobvyklého slova mi zjistila R. Kuprová.

¹⁸ Tamtéž, s. 120.

¹⁹ Kalandra, Závís: Intelektuál a revoluce. Praha 1994, s. 107. Cit. z rukopisu Religiozita a poznání u T. G. M. a F. X. Š., napsaného v roce 1936 nebo 1937.

poměr komunistické strany k církevní hierarchii do stádia konfrontace. „Chrám vytrhuje návštěvníka ze skutečnosti a svou zvláštní náladou vede ho kamsi v nadskutečno. Ale do toho zazní i nesvětý, povznesený zvuk varhan a zcela zvláštní zpěv, jako i hlas kněze zní tu ne reálně, ale v jakési zvláštní melodické sladkosti. Dokonává to pak vůně kadidla, jež i třetí smysl člověka omamuje, aby tak jeho okouzlení bylo dovršeno.“²⁰ Nemluví tu člověk sám druhdy okouzlený?

Zdeňkův otec Roman Nejedlý nebyl člověkem vroucího náboženského citění. Dochované zápisky, jež si psal před odchodem z tohoto světa, svědčí o tom, že nebyl ani tvářív v tvář smrti otevřen náboženské útěše. „Jsme jako zvířata živi až do smrti, pak je s námi konec [...] Jsme hůř na tom před zvířaty, že myslíme, poznáváme, rozeznáváme a to je naše kletba [...] Čím hloupější člověk [...], tím je šťastnější,“ čteme v jednom z jeho zápisků.²¹ Roman Nejedlý však nebyl ani bojovným ateistou, který by své děti izoloval od vlivu církve. K jeho povinnosti patřila hra na varhany v kapli litomyšlského zámku. Svého hudebně nadaného synka brávil s sebou a jako ještě ani ne desetiletému mu zde dovolil usednout za varhany a hrát. Událost později zachytil slovy: „Zdeněk hrál po prvé v zámku v neděli po 3 králích dne 8. ledna 1888 a moc ho záblý ruce. Bože, před tvou velebností a Vach na něj vyvaloval oči.“²² Roman Nejedlý charakteristicky spojil hluboký prožitek (na syna byl jistě pyšný) – s žertem. Připomeňme, že byl oblíbeným členem recesistické společnosti Hnízdo kosů litomyšlských, jež si tropila vlídné posměch z tehdejších autorit.²³

Zdeněk později (od kvinty do oktávy) hrával o nedělích a svátcích na harmonium v exhortním sále gymnázia obvyklou píseň Otče náš, milý pane a o nedělích měl za úkol rozezvučet varhany také při studentských mších v piaristickém kostele.²⁴ Do svých preludií vkládal motivy ze Smetanovy hudby. Vysloužil si za to vlídné pokárání od katechety Eugena Čápa²⁵ – tento lidumil ovšem patřil na gymnáziu mezi jeho oblíbené učitele.²⁶ Zdeňkovo improvizace mohly být, jak naznačuje vzpomínka Karla Popelky,²⁷ někdy jen studentským žertem, ale kdo vyloučí, že tehdy prostě nepovažoval za nepatřičné promluvit v chrámu k Hospodinovi tóny milovaného skladatele? Později, ve třicátých letech, při instalaci jedné z výstav na zámku v Litomyšli, uslyšel Zdeněk Nejedlý otevřenými okny tóny, jež se linuly z blízkého piaristického chrámu. Jeho pomocníci s údivem zjistili, že „rudý profesor“ si melodie s chutí pobrukuje s sebou.²⁸ Hudba mu evidentně lahodila, připomněla mu mládí.²⁹ Nejednou v pozdním věku udivoval příslušníky doprovodu, když jim bezchybně převyprávěl a vysvětlil pořad mše, jíž se účastnil k počtě zesnulému.

²⁰ Nejedlý, Z: Slovo o náboženství, s. 14–15.

²¹ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR (dále MÚ AAV), fond Roman Nejedlý, inv. č. 126, kart. 3.

²² MÚ AAV, Roman Nejedlý, inv. č. 152, kart. 4, rukopisný záznam na deskách zpěvníku nadepsaného „Roman Nejedlý, žák I. tř. gymnasiaIlní“. Strojoepisný opis záznamu o hře dětí R. Nejedlého na varhany je uložen tamtéž, inv. č. 124, kart. 3. Za vyhledání a přepis záznamu vděčím Haně Kábové. Tím, kdo na Zdeňka při hře na varhany poučil oči, byl patrně někdo ze starého měšťanského rodu Vachů z Litomyšle.

²³ Ke sružení sv. Boštík, Martin: Hnízdo kosů litomyšlských 1889–1903. K dějinám spolkového života v Litomyšli na přelomu 19. a 20. století. Litomyšl 2006. Viz též Červinka, František: Roman Nejedlý a Litomyšl. Z tradic pedagogické a osvětové práce našich učitelů. Pardubice 1958, s. 68–77. K životu R. Nejedlého v Litomyšli naposledy Nájemník, Václav: Roman Nejedlý a Litomyšl 1871–1901. Diplomová práce, Praha 2010.

²⁴ MÚ AAV, Zdeněk Nejedlý – nezpracované dodatky, rukopis K. Popelky Vzpomínky na Zdeňka Nejedlého z doby společných studií gymnasijských a universitních. Léta 1891–1898, s. 19.

²⁵ Hodura, Quido: O mládí Zdeňka Nejedlého. In: Padesát let Zdeňka Nejedlého. Praha 1928, nestránkováno.

²⁶ Nejedlý, Z.: Litomyšl. Tisíc let života českého města. Litomyšl 1934, s. 193–194.

²⁷ MÚ AAV, Zdeněk Nejedlý – nezpracované dodatky, rukopis K. Popelky Vzpomínky na Zdeňka Nejedlého z doby společných studií gymnasijských a universitních. Léta 1891–1898, s. 19.

²⁸ Veselík, Karel: Jak Zdeněk Nejedlý instaloval výstavu v Litomyšli v letech 1931–1934. Zprávy z muzeí Trstenické stezky 4, 1968, s. 47.

²⁹ Kostel pro něho nebyl jen místem povznášejících zážitků. Vnímal i studentské legrácky, odehrávající se tu při nedělních bohoslužbách. Kterýsi vtipálek mezi gymnazisty vymyslel dialog mezi sochami sv. Jana, držícího v levici

Hudba byla nesporně jedním z můstků, propojujících Nejedlého v době jeho mládí se světem náboženství. A nešlo jen o hudbu chrámovou. Na počátku 20. století například ocenil, že dílem jiného milovaného skladatele a přítele Josefa Bohuslava Foerstra proniká duch zbožnosti, naplněný „hlubokou úctou k nekonečnosti“ i „vědomím nekonečna nad námi konečnými“.³⁰ Nejedlý tehdy pod vlivem Foerstrovy hudby napsal skutečný hymnus o prvotním křesťanství a jeho znovuprobuzení: „Jest v něm tolik krásy lidské čistoty a hloubky lidského ducha, že ještě dnes chví se jimi duše často největších uměleckých geniů, toužících po vytvoření pravého člověka. Sám obraz Kristův jest symbolem, nad nějž právě nejlidštější morálka dnešního světa nezná úchvatnějšího. Ryzí člověk, tak ryzí, že se nám ani nezdá být člověkem; vtělený bůh kráčí aspoň ideově mezi námi.“³¹

Příběh Ježíšův si pro Nejedlého zachoval svou působivost, byť v něm později nadměrně akcentoval především jeho sociální stránku. K Ježíšově příkladu se vrátil také v námi analyzovaném článku Slovo o náboženství z roku 1948. Tehdy zejména vyzdvihl „vykupitelské“ slovo Ježíšovo: „Nebojte se!“ Nejedlý k tomu podotkl: „Naučil své lidi odvaze, sebevědomí, tolik potřebnému těmto chudým a porobeným lidem, měli-li v sobě nalézt dosti sil pro pochopení a náležité ocenění své jiné, ne honosně panské, ale tím více lidsky významné ceny. Jak z křesťanů opravdu se stávali přímo hrdinové: jejich mučedníci šli na smrt s nikdy nevidaným přímo nadšením neb aspoň trpělivostí, odevzdaností.“³²

Dalšími můstky, přivádějícími mladého Zdeňka Nejedlého k problémům náboženství, byly četba a záliba v historii. Přestavme si, jaké naléhavé impulsy mladému muži přinášela třeba četba románů Fjodora Michailoviče Dostojevského či Lva Nikolajeviče Tolstého. Oba autoři jej svým dílem znepokojovali. Karel Popelka později vzpomínal, jak na chlapce zapůsobila četba Tolstého Zpovědi: „Četba Zpovědi byla tak drtivá, že nás v našich citech až zraňovala, když nás líčila jako „pařící se hrudky masa“ živořící jen proto, aby se nakonec rozpadla. Vše, co v nás bylo mladého, se vzpíralo proti pomýšlení, že nejsme nic než taková nicota.“³³ Popelka dodává, že on i Nejedlý již jako gymnazisté byli „bez ortodoxní víry“.

Jako jedenáctiletý hoch Zdeněk Nejedlý přečetl trísvezkový výbor Husových spisů.³⁴ Etické názory Husovy, opírající se především o bibli a náboženské texty, jej hluboce ovlivnily. Nejedlého záliba v teologickém myšlení husitské doby se posílila v době jeho vysokoškolských studií. Rané historické práce, inspirované jeho učitelem Jaroslavem Gollem, směřovaly právě tímto směrem.³⁵ V roce 1900 podle vzpomínky přítele Quida Hodury Nejedlý zvažoval habilitaci v oboru církevních dějin a přemítal dokonce o tom, že složí doktorát na teologické fakultě, aby si zvýšil kvalifikaci v tomto oboru.³⁶ Za historika cír-

otevřenou knihu a v natažené pravici pero, a naproti stojícího sv. Matouše. První říká druhému: „Tu máš, namočí mi!“ A druhý s očima obrácenými k nebi a levicí na prsou odpovídá: „Na mou duši, nemám do čeho.“ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Jindřich Růžicka, kart. 49. Vzpomínku svého manžela na vyprávění ministra Nejedlého při návštěvě klášterního kostela v Litomyšli sepsala dodatečně v roce 1977 Marta Sedláková.

³⁰ Nejedlý, Z.: Jos. B. Foerster. Praha 1910, s. 48.

³¹ Tamtéž, s. 48–49.

³² Týž: Slovo o náboženství, s. 18.

³³ MÚ AAV, Zdeněk Nejedlý – nezpracované dodatky, rukopis Karla Popelky Vzpomínky na dobu společných studií se Zdeňkem Nejedlým. Léta 1899–1902, s. 8.

³⁴ Erben, Karel Jaromír (ed.): Místra Jana Husi Sebrané spisy české, díl 1–3. Praha 1865, 1866 a 1868.

³⁵ Srv. zejm. Nejedlý, Z.: Mládí M. Jana z Rokycan. Časopis Musea království českého 83, č. 6, 1899, s. 517–534. Týž: Česká missie Jana Kapistrana. Praha 1900. Týž: Prameny k synodám strany Pražské a Táborské (vznik husitské konfese) v letech 1441–1444. Praha 1900.

³⁶ Hodura, Quido: O mládí Zdeňka Nejedlého, nestránkováno. K tomu je nutno dodat, že zaujetí náboženskými otázkami u Nejedlého nevedlo k uznání kněžského povolání jako optimálního pro jeho vrstevníky. Přítelem Popelkovi, jenž o vstupu do kněžského semináře uvažoval, řekl: „Dnes už se do semináře nechodí ani z nešťastné lásky. Či abys udělal někomu radost, že budeš panáčkem?“ MÚ AAV, f. Zdeněk Nejedlý – nezpracované dodatky, rukopis Karla Popelky Vzpomínky na Zdeňka Nejedlého z doby společných studií gymnasiálních a univerzitních. Léta 1891–1898, s. 13.

kevních dějin Nejedlého podle svědectví jeho švagra, muzikologa Vladimíra Helferta, považoval zpočátku i Goll.³⁷

Otázky víry prolínaly koneckonců i dílem Nejedlým milovaného spisovatele Aloise Jirásky. Nejedlého interpretace Mistrova díla nám zpochybní jeho obraz jako jednostranného odpůrce katolické církve. Všimněme si jeho Doslovu k Jiráskovu románu Skály (Doslov byl poprvé uveřejněn v roce 1950). Zde Nejedlý rozpoznává uprostřed „nejtemnějšího temna“ pobělohorské doby (v době potlačení „husitské“ víry, zmarnění údělu bratrské emigrace a porážek selských povstání) světlo naděje ve ztraceném synu Voborského, jenž sice opustil víru svého otce, ba stal se dokonce římskokatolickým knězem, ale zato přicházel jako osvěcený „křisitel a buditel národa v novém smyslu“.³⁸ Katoličtí kněží, kteří na rozdíl od exulantů zůstali v kontaktu s lidem a kteří nakonec přispěli k udržení národní myšlenky a příchodu národního obrození, se těšili Jiráskové a Nejedlého úctě. Všimněme si, že v tuto chvíli jakoby Nejedlý stál blíže svému učiteli Josefu Pekařovi než Palackému, Masarykovi či Denisovi. Nejedlý nadto v citovaném Doslovu ve shodě s Jiráskem výslovně „odmítá českobratrský názor, [...] že katastrofa přišla z dopuštění božího, za trest za naše hříchy, a proto že je nutno utrpení trpělivě snášet, až zase do vůle boží“.³⁹

V Doslovu k románu Temno se Zdeněk Nejedlý zamyslel nad Jiráskovým vztahem k církvi: „Autor Temna nemohl být katolíkem, ani formálně ne, a Jirásek opravdu vystoupil z katolické církve. Ale nevstoupil do českobratrské neb protestantské církve. Zůstal bez vyznání, jistě s vědomím, že tak je husitství a z něho zejména starým Táborům daleko blíže, než v kterékoli novodobé protestantské církvi, neboť ne o víru a náboženství jde, ale o nový, lepší sociální řád, o nový život.“⁴⁰ Pomineme-li Nejedlého násilnou aktualizaci, když čtenáři sugeroval Jiráskovu údajnou víru v „lepší sociální řád“, musíme přiznat, že výrok má své oprávnění a logiku. Nejedlý psal v tu chvíli možná tak trochu i o sobě a o motivech svého vztahu k církvi.

Katolictví považoval nepochybně Zdeněk Nejedlý za živé náboženství. Dne 22. ledna 1953 vyslechl jeho osobní tajemník a budoucí zeť Jaroslav Kojzar na toto téma zajímavou úvahu a zaznamenal si ji do svého deníku. Veřejně taková slova v té době z úst komunistického ministra sotva mohla zaznít: „Hovoří se o náboženství. Nejedlý ukazuje, jak evangelíci nemají s Husem vůbec nic společného, jak také nikoho z nich nepřibral k práci na Betlémské kapli. Jsou konzervativní, je to prostě minulost. Z toho už nemůže nic vyrůst. Obrozenští kněží byli většinou katolíci, a to není náhoda. Jestli je jaké buržoazní náboženství, pak je to evangelické. Katolík je prostě jiný člověk, světský člověk, člověk nenáboženský.“⁴¹ Nedal bych ruku do ohně za stoprocentní autentičnost výroku, ale smysl Nejedlého úvahy je podle mě zřejmý.

Nejedlého zlobilo, jak hloupým způsobem bojovali někdy kulturní „úderníci“ po únoru 1948 proti náboženství. Věřící byli vystaveni všemožnému nátlaku a ústrkům, jež pochopitelně neměly ani katolíky, kteří byli členy KSČ – o věřících stranicích se přitom Nejedlý ve svém článku Slovo o náboženství z prosince 1948 zmiňoval bez averze. Deklaroval naopak přesvědčení, že komunistická strana „neodmítá zásadně toho, kdo by svůj komunismus opíral o své křesťanské nazírání, protože to nás nijak neohrožuje“.⁴² Kul-

³⁷ Helfert, Vladimír: Bojovník. Skizza literární osobnosti. In: O Zdeňku Nejedlém. Stati a projevy k jeho šedesátinám, Praha 1938, s. 9.

³⁸ Nejedlý, Z.: Doslov k souboru spisů Aloise Jirásky. „Odkaz národu“. Praha 1960, s. 87.

³⁹ Tamtéž, s. 85.

⁴⁰ Tamtéž, s. 79.

⁴¹ Křestan, Jiří: „Když je třeba, jde se přes mrtvolu.“ Zdeněk Nejedlý v denících Jaroslava Kojzara. Acta historica Silesianae Opaviensis 4, 2011, s. 278.

⁴² Nejedlý, Z.: Slovo o náboženství, s. 24.

turní bojovníci se naproti tomu vybíjeli i tak stupidními ataky, jako byl třeba zákaz hraní koled v rozhlase nebo rušení poutí. K likvidaci poutí si 8. září 1952 do deníku poznamenal Jaroslav Kojzar: „Mluví se dál při večeři o lidové zábavě. Neumíme lid pobavit, říká Nejedlý; poutě jsme jim vzali a nedali za to nic. A je to takový prostředek, jímž bychom mohli na lidi působit.“⁴³ Veřejně se však Nejedlý v podobném duchu vystoupit neodvážil, zůstával navenek loajálním straníkem.

Po únoru 1948 se Zdeněk Nejedlý setkal s kazatelem Jednoty československé Františkem Urbánkem, přítelem Masarykovy rodiny a svým dávným známým – na počátku dvacátých let Nejedlý Urbánkovi dovolil konat pobožnosti ve své vile v Turnově. Nejedlý kazatele ujistil, že nedojde k rušení církví a nechystají se opatření proti nim, že budou jen postaveny pod státní dohled. Starý duchovní pastýř to přijal jako sdělení uklidňující.⁴⁴ Připomeňme na tomto místě také fakt, že k církvím byl nakonec docela tolerantní školský zákon z roku 1948, předložený ministrem Nejedlým.⁴⁵ Školy v Čechách a na Moravě sice smály být již pouze státními školami⁴⁶ (na Slovensku tento stav trval od roku 1945), ale zákonem mohly být stanoveny výjimky – předpokládalo se zejména zřizování učilišť pro výchovu kněží.

K církvím bylo vstřícné ustanovení školského zákona z roku 1948 v §19, odst. 1: „Škola jest povinna starati se o náboženskou výchovu žáků podle jejich náboženského vyznání, vyjímaje případy, kdy rodiče (zákonný zástupce) odhlásí dítě od této výchovy.“ Výchova a dozor nad náboženskou výchovou náležely církevním orgánům, vrchní dozor pak ministerstvu. V komentáři k zákonu, který v roce 1949 publikovali Otokar Chlup, František Kahuda a Karel Král, se dokonce vedle ujištění o dodržování ústavou zajištěného práva na svobodu náboženského vyznání občanů objevila poněkud kostřbatá věta: „Zákon o jednotné škole je prodchnut poznáním, že náboženství je etický vývojový odkaz dřívějších etických kulturních tradic, jež jsou v lidových vrstvách vžity, a popřává škole možnost vzdělání náboženského.“⁴⁷ Připomeňme, že v době projednávání a schvalování zákona se pokoušela komunistická strana získat souhlas církví nebo alespoň jednotlivých kněží a věřících s děním po Únoru 1948.

Na podzim 1948 nastoupila komunistická strana „ostrý kurs“. Nešlo jen o vnitřní rozhodnutí strany, ale také (a především) o důsledek zostřování mezinárodní situace (nástup studené války, roztržka SSSR s Jugoslávií). Objektem útoku radikálů ve vedení KSČ se staly také poměry ve školství. Na schůzi širšího předsednictva ÚV KSČ 8. listopadu 1948 si stěžoval Gustav Bareš,⁴⁸ mocný vedoucí oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, že školský systém neumožňuje „přemandlovat“, přeměnit lidi v duchu nového světového názoru.⁴⁹ Od té doby se odvíjela tichá, před veřejností skrytá, ale o to úpornější bi-

⁴³ Křestan, J.: „Když je třeba, jde se přes mrtvolce.“, s. 271.

⁴⁴ Kubový, Jaroslav: Nezapomenutelný kazatel a pastýř František Urbánek. In: Štěpán, Jan (ed.): Kazatel František Urbánek. Praha 1999, s. 38. Pobožnosti ve vile Nejedlých organizoval Nejedlěho nájemník Josef Cvrček, který se na Urbánkovu radu dostal ze státního seznamu československých kazatelů.

⁴⁵ Zákon č. 95 z 21. 4. 1948 Sbírky zákonů a nařízení Republiky československé.

⁴⁶ Otázku postátnění škol podle mě přeceňuje ve výkladu o letech 1945–1948 v jinak zajímavé studii Cigánek, Radim: Politický zápas o jednotnou státní školu. Praha 2009. Ve skutečnosti šlo spíše o problém okrajový. Dopis G. Bareše K. Gottwaldovi z 12. 2. 1947, zpracovaný po dohodě se školskou komisí ÚV KSČ, označuje například otázku církevního školství za nepodstatnou. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989 – oddělení kulturně-propagační a ideologické (f. 19/7), arch. j. 270, l. 99. V té době ostatně v českých zemích existovalo jen 47 církevních škol (obecných, měšťanských a středních) a 8 církevních ústavů pro děti vyžadující zvláštní péči. Chlup, Otokar – Kahuda, František – Král, Karel: Školský zákon. Výklad zákona a prováděcích předpisů. Praha 1949, s. 53. K tématu srv. rovněž Kaplan, Karel: Stát a církev v Československu 1948–1953. Brno 1993, s. 13–15.

⁴⁷ Chlup, O. – Kahuda, F. – Král, K.: Školský zákon. Výklad zákona a prováděcích předpisů. Praha 1949, s. 83.

⁴⁸ K Barešovi srv. Knapík, Jiří: Kdo spoutal naši kulturu. Portrét stalinisty Gustava Bareše. Přerov 2000.

⁴⁹ Srv. zápis ze schůze předsednictva ÚV KSČ in NA, KSČ-ÚV 1945–1989 – předsednictvo 1945–1954 (f. 02/1), arch. j. 143.

ta, kdy se ministr školství Zdeněk Nejedlý bránil mechanickému přebírání sovětských zkušeností. Jedním z citlivých bodů byl také poměrně smírlivý přístup k náboženské výchově na školách. Václav Kopecký například zdůvodňoval při návštěvě na sovětském velvyslanectví 14. července 1952 nutnost změn ve školství argumentem, že poskytuje „pohodlnou základnu pro nepřátelské skupiny“ a jmenovitě uvedl římskokatolickou církev.⁵⁰ Nový školský zákon z roku 1953, který likvidoval gymnázia, pedagogické fakulty a zkrátil školní docházku, zhoršil rovněž podmínky pro náboženskou výchovu ve školách. Před přijetím zákona byl z postu ministra školství sesazen Zdeněk Nejedlý, který se některým ustanovením zákona usilovně bránil.⁵¹

Téma vztahu katolické církve a komunistické strany zůstává velkým badatelským tématem. Hodnocení bývá zatíženo předsudečnými soudy, nedovolujícími objektivní analýzu. Chybí nám pokusy o „pohled zevnitř“. Imponující se mi v tomto směru zdá studie Václava Babičky Ůnor 1948 a katolická církev z roku 1999.⁵² Neomezil se jen na kritiku mocenského postupu komunistické strany, ale analyzoval i problematické momenty v postojích a jednání představitelů katolické církve – neschopnost reagovat na konkrétní problémy lidí, nedostatek odhodlání vstoupit do boje o veřejné mínění, soustředění na obhajobu vlastních dílčích zájmů i určitou bezradnost tváří v tvář vyostřené politické situaci. Studie konstatuje i jisté oslabení vnitřní soudržnosti církve. Místný je Babičkův náčrt dilemat, jimž byl v kritické situaci vystaven kardinál Josef Beran,⁵³ a inspirativní je pochopení pro jeho postup, vycházející z vědomí historického kontextu.

Také o komunistické straně ovšem platí, že nebyla pevným, jednolitém mocenským masivem, který se ve svém pochodu k moci sunul jediným směrem jako legendární probuzený Golem. V komunistické straně je třeba rozeznávat jednotlivé lidi, obdařené různými osobními zkušenostmi, rozdílnou úroveň vzdělání a kulturního citění, různou míru empatie k ostatním, různým stupněm odvahy i zbabělosti. Kdo byl nositelem totalitních tendencí, to bychom se měli naučit rozpoznávat ve zcela konkrétních situacích a s vědomím toho, že každý jedinec prochází neopakovatelným vývojem, plným zákrut, přeskoků a návratů.

Příklad Zdeňka Nejedlého demonstruje, jak komplikovaně se utvářel vztah české inteligence ke katolické církvi. Jeho ješitnost a touha po uznání, stejně jako smysl pro stranickou disciplínu oslabovaly jeho schopnost objektivního úsudku. Byl připraven se v době vzrůstající radikalismu přidat k útočníkům proti katolické církvi a jejím představitelům. Poznali jsme to po roce 1918, stejně to platí pro období přelomu 40. a 50. let 20. století.

⁵⁰ Archiv vnější politiky Rossijskoj federace (Moskva), f. 0138 – Referentura po Československu, op. 34, p. 207, d. 16, l. 34, záznam velvyslance A. J. Bogomolova z 25. 7. 1952. Srv. též záznam o rozhovoru velvyslance A. I. Lavrentěva ze 4. 4. 1952 o jednání s V. Kopeckým dne 29. 3. 1952 tamtéž, d. 15, l. 3.

⁵¹ K reformám v letech 1948 a 1953 srv. Křestán, J.: Dva školské zákony 1948 a 1953. Příspěvek bude vydán Slezskou univerzitou v Opavě v publikaci Děti, mládež a socialismus.

⁵² Babička, Václav: Ůnor 1948 a katolická církev. *Paginae historiae* 7, 1999, s. 277–294. K tématu srv. též Kaplan, Karel: Stát a církev v Československu 1948–1953. Brno 1993; Bulínová, Marie – Janišová, Milena – Kaplan, Karel (eds.): Církevní komise ŮV KSČ 1949–1951. I. Církevní komise KSČ. („Církevní šestka“). Duben 1949 – březen 1950. Praha – Brno 1994; Janišová, Milena – Kaplan, Karel (eds.): Katolická církev a pozemková reforma 1945–1948. Dokumentace. Praha – Brno 1995; Fiala, Petr – Hanuš, Jiří (eds.): Katolická církev a totalitarismus v českých zemích. Praha 2001; Cuhra, Jaroslav: KSČ, stát a římskokatolická církev (1948–1989). *Soudobé dějiny* 8, č. 2–3, 2001, s. 267–293; Vaško, Václav: Dům na skále, díl 1. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004; Hanuš Jiří (ed.): Křestáné a socialismus 1945–1989. Brno 2012; Balík, Stanislav – Hanuš, Jiří: Katolická církev v Československu 1945–1989. Brno 2013. O významném badatelském zájmu V. Babičky svědčí i jeho další publikační tituly: Babička, Václav – Machatková, Raisa – Marešová, Milena – Nosková, Alena: Katolická církev v českých zemích 1939–1989. Praha 1998; Babička, Václav: Vývoj katolické religiozity v českých zemích v letech 1949–1989 (na základě zjišťování Státního úřadu pro věci církevní a Ministerstva kultury – sekretariátu pro věci církevní). *Sborník archivních prací* 55, 2005, s. 379–506.

⁵³ K osobnosti J. Berana srv. Svoboda, Bohumil – Polc, Jaroslav V.: Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance. Praha 2008.

Při kritičnosti ke katolické církvi si ovšem k ní uchoval respekt. Nezůstala mu neznámá její blízkost a přizpůsobení lidovému životu, cítil její propojení s dějinami českého národa (ctil především vlastenecké kněze z dob obrození), kouzlo si pro něho podržela poetika katolických mší, obřadů a slavností, poutí a svěcení svátků.

Zdeněk Nejedlý se hlásil k odkazu husitství a komunisty označoval za dědice nejlepších národních tradic. Husitství chápal především jako sociální a hospodářský boj, ale povšiml si, že sociální představy lidí splynuly v té době s představami náboženskými. V několikrát zmiňovaném článku Slovo o náboženství Nejedlý husitství označil za „vrchol náboženského života u nás“.⁵⁴ V husitství slyšel ozvuky prvotního křesťanství. Na druhou stranu pak vliv husitství nalézal i v myšlení následujících generací, bez ohledu na vnější potlačení tohoto hnutí. Duch husitství podle něho prolнул nakonec také českým katolictvím. „Je to velmi podivné katolictví, do kořene prostoupené zbytky husitské hereze, jak nejlépe poznáme, srovnáme-li je s pravým, románským katolictvím, italským, španělským a do značné míry i francouzským. To jakoby ani nebyla táž konfese.“⁵⁵

Uvedli jsme již několik příkladů vstřícných a či dokonce uznalých výroků Zdeňka Nejedlého o katolictví. Připomeňme také znovu jeho srdečný vztah s významnými osobnostmi, které byly inspirovány vírou, jako byli hudební skladatel Josef Bohuslav Foerster nebo spisovatel Karel Václav Rais. Nejedlého spolužákem byl Antonín Eltschkner, světicí biskup pražský a probošt metropolitní kapituly u svatého Víta.⁵⁶ Nejedlý respektoval mnohé venkovské faráře, kteří byli znalci místní historie – s řadou z nich navázal lidsky milé vztahy v době, kdy pátral ve farních archívech po Smetanových předcích. Na opačném pólu jeho života pak stojí přitakání represím proti představitelům katolické církve, jak jsme to demonstrovali na zavrženíhodném proslovu o tzv. „číhoštském zázraku“. Nejedlý mlčel v roce 1950, kdy probíhal proces s rektorem litomyšlské piaristické koleje a profesorem gymnázia Františkem Ambrožem Stříteským a jeho „skupinou“.⁵⁷ Litomyšlané tehdy marně očekávali, že se ministr pokusí zmírnit osud mladých lidí, kteří stanuli před Státním soudem, mezi nimiž bylo i několik studentů místního gymnázia.

Ve vztahu Zdeňka Nejedlého ke katolictví se zrcadlí něco z tragédie údělu moderního intelektuála. Jako vzdělaný muž respektoval kulturní hodnoty, spjaté s náboženstvím, citlivě vnímal i poetiku katolictví. Současně však dobrovolně splynul s politickým hnutím, které se nakonec přiklonilo k potlačování svobod věřících a dokonce k represím vůči představitelům církvi. Neměl iluze o stalinském režimu, jehož krutost poznal za války v Moskvě. Vybočit z řady se však neodvážil. Na začátku 50. let se sám obával, že bude zatčen a uvězněn. Příslušnost ke straně, jejíž volba pro něho a statisíce dalších byla původně volbou srdce a touhou duše, se pro něho nakonec stala noční můrou.

Fakt, že tuto studii připisují památce Václava Babičky, není věcí formální. Viděli jsme již, že téma dějin církvi a náboženského vědomí v jeho díle výrazně rezonovalo. Má bádání o Zdeňku Nejedlém přijímal s pochopením a se zájmem. Velkým gestem byla pro mě jeho nabídka vydat tiskem mou disertační práci.⁵⁸ V tehdejší Státním ústředním archivu dal impuls a v roce 1996 prosadil vznik oddělení, jež pečuje o soukromoprávní původce – spo-

⁵⁴ Nejedlý, Z.: Slovo o náboženství, s. 27.

⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

⁵⁶ Podle Štollova svědectví byl Nejedlý v únoru 1961 zdrčen, když se dověděl o úmrtích Antonína Eltschknera a dalšího spolužáka – historika umění Zdeňka Wirtha. Viz Štoll, Ladislav: Z kulturních zápasů. Vzpomínky – rozhovory – portréty – stati – korespondence. Praha 1986, s. 118.

⁵⁷ K procesu srv. Boštík, M.: Monstrproces „Stříteský a spol.“ Litomyšl 2004. Litomyšl 2004. K procesům proti příslušníkům církve srv. Stříbrný, Jan a kol.: Církevní procesy padesátých let. Kostelní Vydří 2002.

⁵⁸ Křestan, J.: Pojetí české otázky v díle Zdeňka Nejedlého. Praha 1996.

lupracuje s archiváři politických stran a spolků (včetně spolků zahraničních Čechů), shromažďuje osobní archivy politiků, vysokých státních úředníků, představitelů spolků, historiků, archivářů a dalších významných osobností společenského života. Již v polovině 90. let Václav Babička odhadl, že nestátní sféru čeká bouřlivý rozvoj a že archivy na to musí reagovat. Dnes spravuje 6. oddělení již téměř polovinu archivních souborů Národního archivu. – Národní archiv – ano, ten nový název jsme spolu vymysleli, i ten vzletný a zavazující termín Národní archivní dědictví...

Mrzí mě, že se Václav Babička nedočkal vydání mé monografie o Zdeňku Nejedlém.⁵⁹ Knihu by jistě s úsměvem potěžkal a zažertoval by na můj účet. Měl jsem rád jeho „anglický“ smysl pro humor. Z úspěchu knihy by měl upřímnou radost, neboť byl člověkem velkorysým a přejícím... Bylo to jednoho květnového dne roku 2012, kdy jsem kráčel z Klementina, kde jsem téměř každý den do úmoru pracoval po večerech na knize, přes Karlův most na Malou Stranu na tramvaj. Z mosteckých věží se náhle vzduchem zatřepala melodie, vylouděná trubači tam nahoře. Vzpomněl jsem si, jak nás při jednom setkání v Kamýku nad Vltavou se sklenkou vína v ruce Václav učil zpívat píseň, již při tom zkoušel Jaroslav Bubeník hrát na kytaru. „Lvi silou, letem sokolím...“ Se sevřeným hrdlem a s nohama zesláblýma jsem došel na konec mostu. Náhle vyhlédla tvář slunce a Mostecká ulice, zmáčená prudkým deštěm, se rozzářila zlatavým oparem chvějivě se vznášejícím až tam někam nahoru, nad chrám svatého Mikuláše. Srdce se mi sevřelo, věděl jsem, tušil jsem a s bolestí cítili, že člověk Václav Babička dospěl až tam na pobřeží pevniny života vezdejšího a naslouchání šumění oceánu všehomíra. A současně jsem měl v tu chvíli nevýslovný pocit, že je něco, co přetrvá a nikdy nezmizí.

„Die Seele, das Herz? Die sind anderswo.“ Zdeněk Nejedlý und die Poetik des Katholizismus

Das Verhältnis Zdeněk Nejedlýs zum Katholizismus demonstriert eine komplizierte Beziehung tschechischer Intellektuellen zu dieser religiösen Strömung. Nejedlý äußerte sich als Minister nach 1948 wiederholt kritisch über die Leitung der katholischen Kirche. Gleichzeitig war er aber nicht überzeugt, dass eine scharfe Kampagne gegen die Religionen sinnvoll ist. Den Katholizismus stellte er höher als die protestantischen Kirchen seiner Zeit. Er sah ein, dass der böhmische Katholizismus mit dem Leben des Volkes verbunden war. Er schätzte die Rolle hoch, die einige katholische Priester zur Zeit der nationalen Wiedergeburt gespielt haben. Er würdigte die Poetik katholischer Messen und religiöser Feste. Er stand in Kontakt mit bedeutenden Persönlichkeiten der tschechischen Kultur, die eine Inspirationsquelle im Glauben fanden, wie etwa mit dem Komponisten Josef Bohuslav Foerster und dem Dichter Karel Václav Rais. Nejedlýs Anerkennung der kulturellen Werte des Katholizismus wurde durch seine Parteidisziplin und später auch Angst abgeschwächt, selbst ein Opfer politischer Repressionen in den 1950er Jahren zu werden.

“Soul, heart? They are elsewhere.” Zdeněk Nejedlý and poetics of Catholicism

Author follows the difficult relationship of politician Zdeněk Nejedlý to Catholicism. He often expressed critics to Catholic Church, but also perceived its positive historical role.

⁵⁹ Týž: Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění. Praha – Litomyšl 2012. Kniha získala cenu Magnesia Litera v oblasti literatury faktu, cenu Kniha roku 2013 Literárních novin a byla nominována na Státní cenu za literaturu za rok 2013 a Cenu předsedy Grantové agentury ČR.